

Una guerra perduda, un combat guanyat República i guerra Civil. Cartells (1931-1939)

DANIEL GIRALT-MIRACLE

Quan parlem de cartells, els cartells entesos com un derivat de l'obra d'art, ens vénen

a la memòria creadors tan significats com Chéret, Steinlen, Toulouse-Lautrec, Mucha, Bonnard, etc., en l'àmbit internacional, o Ramon Casas, Alexandre de Riquer, Santiago Rusiñol, Miquel Utrillo i Adrià Gual, en el català, però no podem oblidar que hi ha un altre camp on el cartellisme ha estat determinant, ja que els seus autors no pretenien fer obres d'art sinó crear unes eines de comunicació útils per a les causes ideològiques que defensaven.

Per tant, cal recordar que el cartellisme polític internacional no només va jugar un paper clau en la història sinó que també ha tingut uns moments determinants al llarg de la seva mateixa evolució. Sens dubte, el primer coincideix amb la producció de cartells realitzats a conseqüència de la Primera Guerra Mundial, que transformà l'essència de la *belle époque* en un esperit de lluita, defensa i reivindicació. Va seguir el cartell de la Revolució d'Octubre russa que, a la lluita social, va afegir el vocabulari renovador de l'avantguarda, manifest també en la pintura, l'arquitectura, la fotografia i el cinema. La següent etapa la podem situar en la confrontació entre feixisme i democràcia que es va viure durant la Segona Guerra Mundial, en què el concepte *propaganda* esdevingué clau. Un altre gran moment reconegut internacionalment va ser el que es va donar a l'Estat espanyol entre 1931 i 1939, coin-

cidint amb la República i, especialment, en els anys de la guerra civil, quan es van produir centenars de cartells, que fins que no va caure la dictadura no es van poder començar a recuperar i valorar en la seva importància estètica i ideològica.

Els següents episodis no van arribar fins a finals dels anys seixanta i els setanta del segle XX. El primer va ser resultat del maig del 1968 (el de París, el de Berlín o el de Berkeley) i va tenir unes característiques diferents als anteriors. En realitat va ser un moviment burgès de base popular que no va involucrar els artistes especialitzats sinó que es va limitar a implicar estudiants, artesans i grafiters

que van emprar procediments no industrials (xilografia, serigrafia o trepa) en tallers d'autoproducció. El segon està directament lligat a la revolució cubana i a la renovació intel·lectual i estètica que aquesta va impulsar en el camp de la cultura en els anys setanta, donant al *pop* un vessant popular i revolucionari i potenciant una creativitat que tristament es va extingir en la dècada següent, quan va ser eclipsada per la propaganda de partit.

Relacionat així mateix amb una revolta és el cartell polonès dels anys setanta, realitzat per una generació de professionals de les belles arts certament innovadors, que van estimular una particular

modernització estètica del cartell i el van posar al servei del teatre, el cinema, la música i el circ, alhora que el van transformar en una eina de combat contra els comunistes.

L'últim gran capítol del cartell de base ideològica és el vinculat al moviment *hippy* de darreries dels seixanta i primers setanta, que va obrir dins l'estètica *pop* una opció contracultural que ben aviat va ser absorbida per la publicitat comercial més dura o descarnada.

Segurament aquest va ser també l'últim sospir del gran cartell nascut a començaments del segle XIX, el mateix que, gràcies a l'aparició de la tècnica de la cromolitografia que permetia fer

tiratges llargs i formats grans i utilitzar molts colors, va aconseguir ser el mitjà de comunicació més eficaç, fins que els *mass media* moderns (especialment la ràdio i televisió) van hegemonitzar el món de la comunicació.

Veiem, doncs, com la producció que es va realitzar al nostre país en la dècada dels trenta del segle passat encaixa perfectament en aquesta trajectòria, perquè va ser entesa com a part d'una lluita ideològica molt més àmplia que tenia els seus orígens en el segle XIX i en la qual es confrontaven dues visions del món: una tradicional, conservadora, nostàlgica de l'imperi, confessional, militar i, una altra, que defensava la

democràcia, la llibertat de reunió i d'expressió, la cultura, la sanitat pública, l'habitatge social i la identitat nacional.

Per aquest motiu els cartells que artistes, dibuixants, il·lustradors, dissenyadors i fotògrafs van produir del 1930 al 1936 i, molt especialment, del 1936 al 1939, sense negligir les components plàstiques, pretenien esperonar un combat en el qual els seus autors es van implicar ideològicament i humanament. Així, Helios Gómez, Martí Bas, Jacint Bofarull, Carles Fontserè, Lorenzo Goni, Antoni Clavé, Josep Renau, Rafael Tona, Pere Català Pic, Ricard Fàbregas, entre molts d'altres, es van integrar des del primer dia al Sindicat de Dibuixants Professionals (UGT), que va arribar a tenir 1.800 membres i que va ser una de les plataformes més actives en aquesta lluita, com ho constata el fet que molts d'ells van anar al front, on alguns hi van morir, i altres van haver d'exiliar-se. Per això, a tots ells se'ls ha qualificat com a membres d'un exèrcit del paper, des del qual van combatre, interpretant l'esperit del seu temps. Artísticament es pot dir que els seus cartells van trencar amb el noucentisme imperant en l'època de la Mancomunitat per adoptar una estètica pròpia que, en part, procedia de l'expressionisme alemany i, en part, del constructivisme rus, amb la qual van conformar unes imatges, directes, colpidores, que fins i tot podien entendre els analfabets, que van acompanyar d'uns eslògans que van esdevenir autèntics crits de guerra. Perquè, en el fons, el principal objectiu de tots aquells cartells era encoratjar les forces que eren al front i mantenir viva la moral dels que resistien a la rereguarda, entenent que tots estaven lluitant per la mateixa causa: la llibertat d'un poble.

